

برگزاری پنجمین اجلاس سران سازمان کشورهای آمریکایی (OAS)^۱

عامل اساسی تشکیل سازمان کشورهای آمریکایی را باید در اولین کنگره کشورهای آمریکایی که به ابتکار سیمون بولیوار در شهر پاناما (۱۸۲۶) تشکیل شد، جستجو کرد. چهار کشور کلمبیا، ایالات متحده آمریکای مرکزی، پرو و مکزیک در آن نشست، موافقتنامه‌ای را امضا کردند و با پیگیری مذاکرات و نشست‌های تجاری آتی، بالاخره در نهمین کنفرانس کشورهای آمریکایی که در بوگوتا، پایتخت کلمبیا (۱۹۴۸) برگزار شد، منشور این سازمان تدوین گردید. هدف کلی OAS گسترش صلح، امنیت، درک متقابل و همکاری در میان تمام کشورهای نیمکره غربی^۲ است. اجلاس OAS سران کشورها و دولت‌های نیمکره غربی را گرد هم می‌آورد تا راجع به نگرانی‌های مشترک بحث نمایند، در مقام جستجوی راه‌حل برآیند و دیدگاه مشترک خویش را در قبال تحولات آتی منطقه اعم از سیاسی، اقتصادی و اجتماعی گسترش بخشند. با ورود کانادا (۱۹۹۰)، بلیز و گویان (۱۹۹۲) در حال حاضر این سازمان دارای ۳۵ عضو است که تمام کشورهای واقع در قاره آمریکا را در برمی‌گیرد. در این میان فقط عضویت کوبا از سال ۱۹۶۲ به حال تعلیق درآمده است.

جلسات سابق سران OAS

اولین اجلاس در فلوریدا، باعث تحکیم تعهد مجدد و همکاری میان اعضا بر پایه دموکراسی، همگرایی اقتصادی و توسعه پایدار گردید.

دومین اجلاس در شیلی بر آموزش، اهمیت ارتقای عدالت اجتماعی، همگرایی اقتصادی و گفتمان سیاسی متمرکز بود.

اساسی‌ترین بحث در سومین اجلاس که در کانادا برگزار شد، دموکراسی، ابتکارات حقوق بشری به عنوان ابزاری برای ایجاد خوشبختی و برجسته ساختن نقش فناوری بود.

سری جدید نشست‌های OAS از سال ۱۹۹۴ آغاز شد. چهار جلسه نخست به ترتیب در ۹-۱۱ دسامبر ۱۹۹۴ در فلوریدا (آمریکا)، ۱۸-۱۹ آوریل ۱۹۹۸ در سانتیاگو (شیلی)، ۲۰-۲۲ آوریل ۲۰۰۱ در کبک (کانادا) و ۴-۵ نوامبر ۲۰۰۵ در ماردل پلاتا (آرژانتین) برگزار شدند. علاوه بر این اجلاس‌های اصلی، دو اجلاس ویژه نیز در این مقطع زمانی برگزار گردیده است. دستور کار اجلاس را کشور میزبان پس از مشورت و رایزنی با سایر اعضا تدوین و اعلام می‌نماید.

1. ORGANIZATION OF AMERICAN STATES.
2. WESTERN HEMISPHERE.

چهارمین اجلاس در آرژانتین، مبتنی بر افزایش کارآفرینی به منظور مبارزه با فقر و تقویت حاکمیت‌های دموکراتیک بود.

اولین اجلاس ویژه که به موضوع توسعه پایدار اختصاص یافت، در سانتاکروز بولیوی در ۷-۸ دسامبر ۱۹۹۶ برگزار گردید و دیدگاه مشترکی را راجع به آینده وضعیت بهداشت و آموزش، زراعت و جنگلداری، شهرها و جوامع پایدار، منابع آب و نواحی ساحلی، انرژی و معادن مبتنی بر مفهوم توسعه پایدار بنیان گذارد.

دومین اجلاس ویژه نیز در مونتری مکزیک در ۱۲ و ۱۳ ژانویه ۲۰۰۴ برگزار گردید و متمرکز بر طرح‌ها و ابتکارات برای ارتقای رشد پایدار اقتصادی با تأکید بر افزایش توزیع ثروت و توسعه اجتماعی بود.

پنجمین اجلاس سران OAS

پنجمین اجلاس OAS با حضور سران ۳۵ کشور آمریکایی به استثنای کوبا در ۱۷-۱۹ آوریل ۲۰۰۹ (۲۸ تا ۳۰ فروردین ماه ۸۸) در شهر پورت آف اسپاین^۱، پایتخت ترینیداد و توباگو واقع در دریای کارائیب با شعار تأمین امنیت آینده شهروندانمان با ترویج رفاه بشری، امنیت انرژی و پایداری محیط زیست^۲ برگزار شد. پنجمین اجلاس تحت‌الشعاع چند موضوع مهم قرار گرفت که عبارتند از:

۱. حضور باراک اوباما، رئیس‌جمهور ایالات متحده در اجلاس و استقبال و ابراز احساسات نسبت به وی به عنوان قهرمان و فردی که تغییرات جدی در رویکرد آمریکا نسبت به منطقه بوجود خواهد آورد.

۲. اوج‌گیری درخواست‌ها به منظور پایان بخشیدن به نیم قرن تحریم تجاری کوبا از سوی ایالات متحده و بازگشت مجدد کوبا به جرگه کشورهای عضو OAS.

۳. بحران اقتصادی - مالی جهانی و اثرات آن بر رشد و توسعه اقتصادی کشورهای عضو و پیامدهای گسترده آن.

البته در جریان برگزاری اجلاس، برخی مسائل فرعی همچون حضور دانیل ارتگا، رئیس‌جمهور نیکاراگوئه با لباس غیررسمی، خانم کریستینا فرناندز کیرچنر، رئیس‌جمهور آرژانتین، دست دادن آقای هوگو چاوز، رئیس‌جمهور ونزوئلا با آقای اوباما و تقدیم کتابی با عنوان "رگ‌های باز آمریکای لاتین، پنج قرن غارت یک قاره" اثر نویسنده اروگوئه‌ای ادواردو گالینو از سوی چاوز به اوباما راجع به سابقه استعمارگری ایالات متحده در منطقه آمریکای لاتین توجه رسانه‌ها و افکار عمومی را به خود جلب نمود. در این میان برخورد مثبت رئیس‌جمهور آمریکا با رؤسای جمهور ونزوئلا، نیکاراگوئه و بولیوی حائز اهمیت فراوان بود.

اجلاس پنجم OAS تفاوت بسیاری با اجلاس چهارم داشت. در چهارمین اجلاس که در آرژانتین برگزار شد، جورج بوش، رئیس‌جمهور وقت ایالات متحده بگونه‌ای دشمن شماره یک بشمار می‌آمد و بر همین اساس تظاهرات گسترده ضد آمریکایی در محل اجلاس برگزار گردید که ماه‌های بعد پیامدهای بسیاری برای سیاست خارجی و دیپلماسی کشورهایی از جمله آرژانتین و ونزوئلا بر جای گذاشت. چهره شهیر ضد آمریکایی در آن اجلاس، چاوز بود. وی با ایراد سخنانی‌های مهیج در حاشیه اجلاس به ابراز مخالفت با تلاش‌های آمریکا برای تسریع در ایجاد منطقه آزاد تجاری قاره آمریکا (Eftaa)^۳ پرداخت. اما در اجلاس اخیر اوباما و چاوز در اقدامی تاریخی با یکدیگر دست دادند و چاوز خطاب به اوباما

1. PORT OF SPAIN.

2. SECURING OUR CITIZENS FUTURE BY PROMOTING HUMAN PROSPERITY ENERGY SECURITY AND ENVIROMENTAL SUSTAINABILITY.

3. FREE TRADE AREA OF AMERICAS.

گفت: می‌خواهم دوست شما باشم، امری که تا مدتی پیش دور از ذهن می‌نمود. آنان همچنین خبر از تبادل سفیر دادند. همچنین از ابتکارات و طرح‌های جنجالی چاوز برای منطقه هم در این اجلاس خبری نشد. محبوبیت اواما که در یک نظرسنجی بعمل آمده، قبل از برگزاری پنجمین اجلاس از میان ده هزار نفر اتباع ۲۲ کشور آمریکایی معادل ۷۰ درصد بود، مشکل‌گشای بسیاری مسائل در این اجلاس گردید. اوو مورالس، رئیس‌جمهور بولیوی که به تازگی پیروزمندانه از اعتصاب غذا دست کشید و کنگره آن کشور به لایحه نظام انتخاباتی جدید پیشنهادی دولت متبوعش رای مثبت داد و به این ترتیب ریاست جمهوری وی تا سال ۲۰۱۵ تثبیت گردید نیز با اواما دست داد. حتی راثول کاسترو، رئیس‌جمهور کوبا نیز روز قبل از اجلاس و به هنگام حضور در اجلاس آلبا^۱ در اظهاراتی بی‌سابقه اعلام داشت کشور متبوعش حاضر به گفتگو راجع به مسائلی از قبیل حقوق بشر، آزادی بیان و زندانیان سیاسی با آمریکا است. قابل توجه آنکه مقامات کوبایی هیچ‌گاه آمادگی مذاکره راجع به مسائل داخلی کشورشان با آمریکا را اعلام نکرده بودند. براساس همین نظرسنجی، لولا داسیلوا، رئیس‌جمهور کنونی برزیل ۵۹ درصد و چاوز از ۲۸ درصد محبوبیت برخوردارند.

مباحث مهم مطروحه در برخی سخنرانی‌های پنجمین اجلاس OAS

آقای پاتریک منینگ، نخست‌وزیر ترینیداد و توباگو در جریان سخنرانی خود به هنگام افتتاح اجلاس بر دو موضوع تأکید نمود: (۱) درخواست پیوستن مجدد کوبا به OAS. (۲) لزوم اتخاذ موضع واحد اعضای OAS در قبال بحران اقتصادی-مالی جهان. وی گفت: انتظار روزی را می‌کشیم که کوبا به طور کامل وارد خانه بین‌آمریکایی ما شود. وی با ارائه برخی آمار افزود: رشد اقتصاد جهانی در

سال ۲۰۰۸ معادل نیم درصد بوده و انتظار می‌رود در سال ۲۰۰۹ این رقم برای اولین بار بعد از ۶۰ سال منفی شود. وی رشد اقتصادی نیمکره غربی را در سال ۲۰۰۸ به طور میانگین ۴/۸ درصد اعلام نمود و گفت: انتظار می‌رود این رقم در سال ۲۰۰۹ به یک درصد تنزل یابد. کشورهای آمریکایی با سقوط شدید قیمت‌ها و کاهش حجم صادرات مواجه هستند.

اواما در سخنرانی خود که با تشویق‌های مکرر حاضران همراه بود ضمن تأکید بر وجود ارزش‌ها و منافع مشترک میان اعضای OAS و تعامل براساس احترام متقابل، گفت: تقسیم‌بندی شرکای ما در منطقه براساس شرکای جزء و ارشد نیست، بلکه همکاری مبتنی بر احترام متقابل و منافع و ارزش‌های مشترک خواهد بود. وی افزود: من اینجا هستم تا فصل جدیدی از تعامل را آغاز نمایم. برای حرکت رو به جلو نمی‌توانیم خود را اسیر نامالیمات و عدم توافقات مربوط به گذشته نماییم. سیاست ایالات متحده براساس مداخله در سایر کشورها نیست و این بدان معناست که نمی‌توان ایالات متحده را به خاطر هر مشکلی که در نیمکره پیش می‌آید مقصر دانست، ایالات متحده آماده است تا اشتباهات گذشته را بپذیرد، البته در جایی که این اشتباهات رخ داده باشد. وی به صراحت گفت: اجازه دهید آشکارا بگویم که من علاقمند به مذاکره فقط به خاطر نفس مذاکره نیستم، بلکه معتقدم می‌توانیم روابط آمریکا - کوبا را در مسیر جدیدی قرار دهیم، این امر زمان‌بر است و هیچ چیز در لحظه اتفاق نمی‌افتد، اما من قول می‌دهم ایالات متحده یک شریک و یک دوست خواهد بود، چرا که آینده ما به آینده مردمان تمام نیمکره گره خورده است. اواما با اشاره به بحران مالی جهانی از کشورهای آمریکایی خواست برای مبارزه با فقر، قاچاق سلاح، مواد مخدر، تهدیدات ناشی از تغییرات اقلیمی در جهان، مهاجرت، حقوق بشر،

1. BOLIVARIAN ALTERNATIVE FOR THE AMERICAS.

آزادی بیان و اصلاحات دموکراتیک با یکدیگر همکاری بیشتری داشته و در این راه بکوشند. وی همچنین از ابتکار سرمایه‌گذاری ۳۰ میلیون دلاری آمریکا به منظور تحکیم همکاری امنیتی در کارائیب و درخواست بودجه ۴۴۸ میلیون دلاری از کنگره ایالات متحده برای کمک به کسانی که شدیدترین آسیب را در فرای مرزهای آمریکا از بحران اخیر دیده‌اند، خبر داد.

اواما در بخشی دیگر از سخنرانش به طعنه خطاب به ارتگا گفت: خوشحالم که آقای ارتگا، مرا به خاطر چیزهایی که وقتی سه ماهه بودم مقصر نمی‌داند. این سخن با خنده حضار همراه گردید.

بان کی مون، دبیر کل سازمان ملل متحد و از افراد حاضر در اجلاس، از لزوم همکاری بیشتر اعضای OAS با هدف تعامل سازنده با بحران‌های بوجود آمده در خصوص انرژی، غذا، تغییرات اقلیمی و رکود جهانی سخن به میان آورد.

به طور کلی، تأکید اکثر سخنرانان پنجمین اجلاس که سران کشورهای عضو بودند بر رفاه انسانی، امنیت انرژی، تغییرات اقلیمی و توسعه پایدار استوار بود.

بیانیه پایانی پنجمین اجلاس OAS و دستاوردها

بیانیه پایانی پنجمین اجلاس OAS در شش بخش و ۹۷ بند صادر گردید. این بخش‌ها عبارتند از:

۱. ارتقای رفاه انسانی. ۲. ارتقای امنیت انرژی.
۳. ارتقای پایداری محیط زیست. ۴. تقویت امنیت عمومی.
۵. تقویت حاکمیت دموکراتیک. ۶. تقویت اجلاس سران کشورهای آمریکایی، تداوم و اجرای مؤثر.

از مجموع بندهای بیانیه پایانی، تعداد ۴۴ بند مربوط به بخش ارتقای رفاه انسانی است و به عبارتی بیشترین تمرکز و تأکید بر این بخش صورت گرفته است. اعلام تعهد قاطعانه نسبت به حفاظت و ارتقای آزادی‌های مدنی و سیاسی و توسعه رفاه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی از

طریق گسترش راه‌حل‌های مشترک در مقابله با چالش‌های پیش روی نیمکره غربی، اهمیت گسترش همکاری میان دولت‌ها بر پایه هم‌بستگی در حوزه‌های مختلف روابط بین‌آمریکایی منطبق با اصول و اهداف اساسی منشور OAS، تأکید عمده بر توسعه انسانی از طریق تقویت نهادها و حاکمیت دموکراتیک، حفاظت از حاکمیت قانون و اطمینان نسبت به تحقق عدالت برای تمامی شهروندان، ارتقا و حفاظت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی، مقابله با خشونت، جرائم، تروریسم و فساد، مبارزه با معضل مواد مخدر و جرائم وابسته به آن، لزوم مقابله با بحران اخیر اقتصادی و مالی جهان، مقابله با خشونت علیه زنان و مشارکت افزون‌تر آنان در سیستم تصمیم‌سازی و حیات سیاسی، دستیابی به رشد اقتصادی پایدار و سطوح بالاتر توسعه تجارت با هدف کاهش فقر و گرسنگی و ریشه کن نمودن فقر شدید، حفظ حقوق کارگران براساس معیارهای سازمان جهانی کار و مبارزه با قاچاق انسان از جمله تعهداتی است که کشورهای عضو به منظور ارتقای رفاه انسانی آنها را پذیرفته‌اند.

در بخش ارتقای امنیت انرژی، توسعه سیستم‌های انرژی پایدارتر، تمیزتر و قابل دسترس‌تر، تنوع بخشی به منابع انرژی، حق حاکمیت هر کشور در حفظ و توسعه منابع انرژی، ترویج سرمایه‌گذاری در بخش انرژی به ویژه منابع انرژی تجدیدپذیر و تولید انرژی هسته‌ای در چارچوب معاهده عدم اشاعه سلاح‌های هسته‌ای مورد توجه قرار گرفته است.

در مبحث پایداری محیط زیست، موضوع توسعه اقتصادی و اجتماعی و حفاظت از محیط زیست شامل مدیریت پایدار منابع طبیعی که باعث تقویت ستون‌های توسعه پایدار می‌گردد، مورد بررسی قرار گرفت. همچنین اعلام پایبندی مجدد اعضا به بیانیه ۱۹۹۲ ریودوژانیرو برزیل راجع به محیط زیست و توسعه، برنامه اقدام ۱۹۹۴

باربادوس، بیانیه ۱۹۹۶ سانتاکروز بولیوی، بیانیه ۲۰۰۲ ژوهانسبورگ آفریقای جنوبی راجع به توسعه پایدار، بیانیه سال ۲۰۰۶ سانتاکروز و اهداف بیانیه هزاره سازمان ملل متحد مورد تاکید قرار گرفته است.

در بخش تقویت امنیت عمومی، اعلام تعهد مجدد به بیانیه امنیت در کشورهای آمریکایی، محکومیت تروریسم در تمامی اشکال آن، صرف نظر از مسبب آن، تعهد به مقابله با تروریسم و فعالیت‌های مجرمانه در چارچوب احترام کامل به قوانین داخلی و بین‌المللی، مقابله با جرائم سازمان یافته فرامرزی، قاچاق مواد مخدر، مواد منفجره، قاچاق انسان، پول شویی، آدم‌ربایی و جرائم اینترنتی گنجانده شده‌اند.

در بخش تقویت حاکمیت دموکراتیک به این موضوع که دموکراسی برای تحقق توسعه اقتصادی، سیاسی و اجتماعی مردم قاره آمریکا، امری اساسی است اشاره شده و بر اهمیت افزایش تمرکززدایی، دولت محلی، مشارکت شهروندی و مبارزه با تمامی اشکال فساد تأکید شده است.

در بخش پایانی که مربوط به تقویت اجلاس سران کشورهای آمریکایی است، کشورهای عضو ملزم شده‌اند سالانه گزارشی از اقدامات و پیشرفت‌های بعمل آمده در مسیر دستیابی به اهداف تعیین شده در نشست‌های OAS ارائه نمایند. همچنین بر کاوش مسیریابی برای آنکه دولت بتواند اتحاد با بخش‌های مختلف جامعه را تقویت و استحکام بخشد تأکید شده است.

در مجموع پنجمین اجلاس OAS از مشخصه‌هایی برخوردار است که آن را از جلسات سابق متمایز می‌سازد. به جرات می‌توان گفت نقطه کلیدی چنین تمایزی، رویکرد جدید دولت ایالات متحده به رهبری اوپاما نسبت به منطقه است. در این اجلاس، تاکتیک فروتنی و تواضع اوپاما مانع از بروز هرگونه انتقاد و لفاظی تند و سخت

نسبت به ایالات متحده از سوی برخی چهره‌های خاص سیاسی نظیر چاوز گردید. عدم پیگیری ایده *ftaa* از سوی ایالات متحده حداقل در این اجلاس باعث شد که شائبه حیاط خلوت بودن آمریکای لاتین، رنگ بیازد به گونه‌ای که چاوز بگوید روح سیمون بولیوار بر این اجلاس حاکم است و دیگر اثری از حاکمیت دکترین مونروئه به چشم نمی‌خورد. این جو سیاسی فوق‌العاده در شرایطی است که در جریان برگزاری اجلاس سوم و چهارم OAS بیشترین توجه عموم و رسانه‌ها به برگزاری تظاهرات ضدتجارت آزاد و جهانی‌شدن در حاشیه این اجلاس معطوف شد. به نظر می‌رسد فصل نوینی در روابط کشورهای آمریکایی مبتنی بر تقویت رویکرد مشارکت از راه رسیده باشد. اگر چه نگاه جدید ایالات متحده و انعطاف از سوی این کشور در برخورد با منطقه از جمله تغییر برخی سیاست‌ها نسبت به کوبا می‌تواند هم به مثابه توفیقی برای سیاست خارجی آمریکا در منطقه و هم امتیازی برای کشورهای آمریکای لاتین بشمار آید، اما هم‌زمان، برخی محافل در ایالات متحده معتقدند هر گونه امتیازدهی ایالات متحده به کشورهایی که از روابط سرد با آمریکا برخوردارند ممکن است نشانه ضعف آمریکا تلقی گردد و موجبات عدم پیگیری و تحقق منافع راهبردی این کشور را فراهم سازد. به موازات این موضوع، برخی کشورهای لاتینی همچون بولیوی نیز مدعی عدم تغییر ملموس و عملی در سیاست خارجی آمریکا نسبت به منطقه هستند و انتظار دارند گام‌های عملی و مؤثرتری برداشته شود.

بهرام سیف‌زاده

اداره دوم آمریکای شمالی و مرکزی

وزارت امور خارجه